

такому вигляді зазначена теорія детермінації злочинності дійшла й до сьогодення, де знайшла, зокрема, відображення в роботах А. П. Закалюка.

В інших галузях правознавства особливої уваги з цих питань заслуговують роботи Н. М. Ярмиш із кримінального права, у яких детально проаналізовані проблеми детермінації та причинності злочинності.

Не вдаючись у цілому в дискусію з вищевказаних питань з огляду на зміст основних завдань і предмета дослідження, слід зазначити, що попри різні підходи, які є серед науковців щодо розуміння змісту понять “причини”, “умови”, “обставини”, “фактори” й ін., усі вони передають одну й ту саму природу суспільних явищ і процесів, що пов’язані з генераторами злочинності, її наслідками та сприяючим цьому середовищем (суспільним, матеріальним, фінансовим, побутовим й ін).

ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Набільська І.І., курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Віктимологічна профілактика - це специфічна діяльність соціальних інститутів, спрямована на виявлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку й обумовлюють здійснення злочинів; виявлення груп ризику й конкретних осіб підвищеним ступенем віктимності з метою відновлення або активізації їхніх захисних властивостей; а також розробка або вдосконалення вже наявних спеціальних засобів захисту громадян і конкретних осіб від злочинів.

При визначенні цілей і завдань віктимологічної профілактики необхідно виділити три її рівні: загально-соціальний, спеціальний, індивідуальний.

Загально-соціальний рівень - рішення соціально-економічних і культурно-виховних завдань, спрямованих на усунення або нейтралізацію причин й умов, що сприяють кримінальній віктимізації суспільства, і на зниження ступеня віктимності громадян.

Спеціальний рівень - здійснювані державними органами, суспільними об’єднаннями й окремими громадянами заходу, що мають спеціальною метою попередження злочинів шляхом недопущення реалізації віктимних властивостей й якостей окремих осіб або груп населення.

Індивідуальний рівень - індивідуальна профілактична робота з особами, які, виходячи з їхньої поведінки або сукупності особистісних характеристик, можуть із великою ймовірністю стати жертвами

злочинців, спрямована на підвищення активності їхніх захисних реакцій, а також забезпечення їх особистої, майнової й іншої безпеки.

Як будь-який напрямок діяльності, віктимологічна профілактика злочинів припускає визначення її системи, в яку слід включати наступні елементи:

1. Об'єкт віктимологічної профілактики в його широкому й вузькому розумінні. У широкому розумінні об'єктом віктимологічної профілактики є сама кримінальна віктимність й її види. Окремі віктогенні групи населення, особи, які можуть, у силу свого соціального стану, способу життя й поведінки, стати жертвами злочинів, віктогенні ситуації й віктогенні фактори, що сприяють здійсненню злочинів відносно окремих осіб і формуючі віктогенну поведінку, являють собою об'єкт віктимологічної профілактики у вузькому розумінні.

2. Суб'єкти віктимологічної профілактики - спеціалізовані й неспеціалізовані. Спеціалізованими суб'єктами виступають органи державної влади й місцевого самоврядування, правоохоронні органи, освітні установи (дошкільні установи, школи, ліцеї, гімназії, середньо-спеціальні установи), органи охорони здоров'я, соціального захисту й зайнятості населення.

До неспеціалізованих суб'єктів можна віднести всі види недержавних організацій, об'єднань, групи громадян, наприклад, комерційні й некомерційні організації з різною формою власності, підприємства й установи; політичні партії й масові громадські організації; об'єднання й молодіжні формування; профспілки; установи фізичної культури й спорту, туризму й культури; приватні детективні й охоронні служби; засоби масової інформації; різні асоціації й співтовариства; творчі союзи; благодійні структури й релігійні організації; громадські організації й формування, створювані на добровільній основі; громадськість, що бере участь у діяльності державних, представницьких і правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування й територіальних громад (суспільні помічники дільничних міліції, будинкові й вуличні комітети й т.п.); родину й родичів.

Серед представлених суб'єктів найвищий показник ефективності (67,6%) по оцінці експертів, мають органи внутрішніх справ (міліція). Високі показники ефективності мають прокуратура - 25,4%; органи освіти - 23,4%; релігійні конфесії - 20,3%; суспільні формування, створювані на добровільній основі - 19,7%, а також судові органи - 17%. Гнітючим показником (26,6%) серед всіх служб органів внутрішніх справ, яким властива віктимологічна профілактика, названа служба дільничних міліції.

Міри профілактичної діяльності, здійснювані спеціалізованими суб'єктами, за масштабом застосування можна класифікувати на міри загальнодержавного, регіонального й місцевого рівня. На загальнодержавному рівні доцільно використати законодавчі механізми для посилення відповідальності осіб, для розробки програм, визначення основних напрямків, завдань, функцій профілактичної діяльності, і фінансові механізми підвищення рівня забезпеченості як спеціалізованих, так і неспеціалізованих суб'єктів необхідними для здійснення ефективної віктимологічної профілактики.

На регіональному рівні пропонується використання різних профілактичних засобів.

Розкриваючи об'єкт віктимологічної профілактики на загально-соціальному рівні, варто мати на увазі, що будь-яка людина (поза залежністю від індивідуального ступеня її віктимності) може стати жертвою злочину. У цьому змісті як об'єкт виступають всі жителі країни як потенційні жертви злочинів. Основним завданням віктимологічної профілактики на даному рівні є створення системи ефективного соціального захисту всіх громадян від можливої віктимізації, зміна сформованої практики поведінки з потерпілими й іншими жертвами злочинів. Для цього потрібна розробка й удосконалення законів, створення нових державних і недержавних структур, соціальних служб, фондів допомоги, реабілітаційних центрів й інших установ захисту жертв злочинів, підготовка спеціальних кадрів для такої роботи.

Віктимологічна профілактика на спеціальному рівні (на відміну від загально-соціального) має своїм об'єктом не все населення, а його окремі групи підвищеної віктимності, наприклад безробітних, осіб без певного місця проживання, наркоманів, повій, алкоголіків і т.д.

Відповідно рівням й об'єктам утвориться система суб'єктів віктимологічної профілактики злочинів.

3. Засоби віктимологічної профілактики злочинів. Віктимологічна профілактика злочинів у цілому, може бути поділена на загальну й приватну (індивідуальну) віктимологічну профілактику. До загально-профілактичних засобів варто відносити: - правове навчання, підвищення рівня правовий освіченості населення, інформування громадян про їхні права й способи їхнього захисту. До мір загальної віктимологічної профілактики злочинів також варто відносити засоби, спрямовані на загальну профілактику насильницьких засобів: постійний контроль над ділянками місцевості, які найчастіше стають місцями здійснення злочинів (пустирі, парки, сквери, будівництва, занедбані будинки), освітлення вулиць, парків, під'їздів будинків й інших громадських місць та інші.

Індивідуальна профілактика у відношенні потенційних жертв злочинів повинна послідовно проходити наступні етапи: 1) виявлення осіб з підвищеною віктимністю: - виявлення громадян, які за своєю поведінкою, з урахуванням сукупності особистісних якостей, умов життя, з найбільшою ймовірністю можуть стати жертвами злочинів, - прогнозування індивідуальної віктимної поведінки; 2) корекція віктимності в окремих громадян: - первісні дії, спрямовані на нейтралізацію зовнішнього впливу й усунення соціальних передумов, що сприяють віктимізації людини, - "погашення" негативних проявів у поведінці людини, що приводять до її віктимізації, - вивчення психологічних особливостей особистості людини й визначення соціально-психологічного типу, до якого він відноситься, - реалізація у відношенні особи попереджувальних засобів на основі результатів попередніх етапів.

Серед заходів індивідуального впливу виділяють переконання й допомогу. Засоби переконання носять комплексний захисно-виховний характер: бесіди, роз'яснення, як не стати жертвою злочину, профілактика віктимної поведінки (зокрема, уживання алкогольних напоїв, спілкування з незнайомими людьми, відвідування незнайомих квартир, будинків, занедбаних будов, ділянок місцевості). Міри допомоги реалізуються реабілітаційними центрами шляхом організації групових й індивідуальних консультацій, надання соціально-психологічної допомоги, виявлення й нейтралізації віктимологічно значимих рис особистості.

Важливим напрямком індивідуальної віктимологічної профілактики, як відзначають деякі автори, є запобігання повторної віктимізації потерпілих.

Засоби віктимологічної профілактики доцільно диференціювати залежно від того, чи була поведінка особи до й у процесі здійснення злочину. За даними досліджень, лише в 15% випадків поведінку потерпілих можна вважати віктимною - вживання безпосередньо перед злочинним зазіханням разом з майбутніми насильниками спиртних напоїв, знаходження на вулиці в темний час доби, прогулянки в безлюдних місцях з малознайомими людьми. У випадках, коли поведінка особи є віктимною, необхідно використати в повному обсязі засоби індивідуальної профілактики, у той час як для осіб з невіктимною поведінкою досить загальнопрофілактичних засобів.

Отже, віктимологічна профілактика передбачає досить широкі можливості запобігання злочинності: розроблення рекомендацій, проведення широкої інформаційної кампанії, повідомлення про можливі порушення закону, які також мають враховуватись під час розроблення загальної системи профілактики злочинності. Зазначений напрямок є дуже перспективним, а його недооцінювання позбавляє

суб'єктів профілактики низки можливостей ефективно впливати на злочинність в країні.

МІСЦЕ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Волинська А.М., слухач магістратури ННІПФСКМ НАВС

Останніми роками в межах протидії злочинності вченими-кримінологами дедалі більше уваги приділяється віктимологічному аспекту запобіжної діяльності. Разом із тим, віктимологічна профілактика, як один із напрямів запобігання злочинності ще не посіла в нашому суспільстві належного місця. Над розробленням проблем віктимологічної профілактики працювало чимало закордонних та вітчизняних вчених-кримінологів серед яких: А.І.Алексєєв, Г. фон Гентіг, А.А.Глухова, В.В.Голіна, О.М.Джужа, О.М.Литвак, Д.В.Ривман, В.Е.Квашис, В.І.Полубінський та інші.

Проблемі віктимологічної профілактики злочинності серед працівників ОВС України майже не приділяється уваги, а отже, цілий напрямок запобігання злочинності в ОВС залишається поза увагою суб'єктів профілактики, що робить окреслене питання надзвичайно актуальним.

Під віктимологічною профілактикою розуміють такий вид діяльності, що впливає на злочинність через знання про жертву. Жертва - це особа, яка постраждала від злочину, і тому оцінювати її поведінку (з етичної точки зору) потрібно дуже обережно. За інших умов це може виглядати як перенесення вини за вчинене на потерпілого, що неприпустимо, особливо коли мова йде про злочини, вчинені правоохоронцями. Саме тому для віктимологічної профілактики особливе значення має вимога здійснення профілактичних заходів на підставі глибокої поваги до особистості, із дотриманням норм етики.

Віктимологічна профілактика як один із напрямків кримінологічної профілактики передбачає специфічну діяльність соціальних інститутів, спрямовану на виявлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку та обумовлюють учинення злочинів, виявлення груп ризику й конкретних осіб із підвищеним рівнем віктимності та вплив на них з метою активізації їх захисних властивостей, а також розроблення спеціальних засобів захисту від злочинних посягань.

Основними завданнями віктимологічної профілактики називають: утримати від учинення злочину певну категорію осіб, яких провокує на вчинення злочину поведінка потенційних жертв, через що такі злочинці в силу провокації стають своєрідними «жартами своїх жертв»; зберегти для суспільства (застосувавши заходи виправлення)